

Wrona, Grażyna

"Nauka Polska, Jej Potrzeby, Organizacja i Rozwój" (1918-1939) : pierwsze polskie czasopismo naukowcowe

Rocznik Historii Prasy Polskiej 7/2(14), 19-47

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

T. VII (2004) Z. 2(14)
ISSN 1509-1074

**ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ**

“Nauka Polska,
Jej Potrzeby,
Organizacja i Rozwój”
(1918–1939), the First
Polish Periodical Devoted
to Science Studies

**„Nauka Polska,
Jej Potrzeby,
Organizacja i Rozwój”
(1918–1939), pierwsze
polskie czasopismo
naukowe**

Instytut Informacji Naukowej
i Bibliotekoznawstwa
Akademia Pedagogiczna
ul. Podchorążych 2
PL 30-084 Kraków

**Grażyna
WRONA**

KEY WORDS

scientific periodicals, science studies, history
— Poland 1918–1939, “Nauka Polska, Jej
Potrzeby, Organizacja i Rozwój”

SŁOWA KLUCZOWE

czasopisma naukowe, naukowstwo, historia
— Polska 1918–1939, „Nauka Polska,
Jej Potrzeby, Organizacja i Rozwój”

ABSTRACT

The “Nauka Polska” Year-Book was the first Polish periodical devoted to science studies. Published in the years 1918–1938 under the editorship of Stanisław Michalski, it played the role of a scientific mouthpiece for the Józef Mianowski Fund, an institution established in the second half of the 19th century. As well as discussing the origins, structure and contents of the periodical, the paper addresses issues related to the organisation and development of Polish science and the theoretical foundations for the newly emerged discipline: the science of science.

The periodical provided a forum for discussing the status and needs of Polish science following the recovery of independence by Poland. It was also a chronicle of scientific life that kept track of the emergence of new institutions.

ABSTRAKT

Rocznik „Nauka Polska” był pierwszym czasopismem naukowym w Polsce. Wydawany w latach 1918–1939 pod redakcją Stanisława Michalskiego pełnił funkcję organu naukowego Kasy im. Mianowskiego, powołanej w drugiej połowie XIX w. Celem artykułu jest przedstawienie genezy pisma, omówienie jego struktury, zawartości treściowej, zagadnień organizacji i rozwoju nauki polskiej oraz teoretycznych podstaw nowej dyscypliny, jaką była „nauka o nauce”. Czasopismo stanowiło forum dyskusyjne na temat statusu i potrzeb nauki krajowej po odzyskaniu niepodległości oraz kronikę życia naukowego, głównie w zakresie rozwoju form instytucjonalnych.

Streszczenie

Tematem artykułu są dzieje i charakterystyka treściowa rocznika „Nauka Polska, jej Potrzeby, Organizacja i Rozwój” — pierwszego w Polsce czasopisma naukoznawczego. Periodyk ten, wydawany w Warszawie w latach 1918–1939 powołany został z inicjatywy członków Kasy im. Mianowskiego. W pierwszej części opracowania skoncentrowano się przede wszystkim na omówieniu okoliczności powstania wydawnictwa, jego programie oraz strukturze wewnętrznej. Główną jednak część artykułu zajmuje charakterystyka zawartości treściowej, z której wynika, iż czasopismo to jest świadectwem krystalizowania się podstaw naukoznawstwa w Polsce. Pierwotne założenie redakcji uczynienia z „Nauki Polskiej” forum dyskusyjnego na temat stanu i potrzeb nauki krajowej realizowane było konsekwentnie przez cały okres ukazywania się czasopisma. Należy jednak zaznaczyć, że problematyka ta zdecydowanie dominowała w pierwszym dziesięcioleciu jego istnienia. W drugiej grupie tematycznej znalazły się publikacje reprezentujące naukę o nauce w ujęciu teoretycznym (filozofia i metodologia nauki, socjologia nauki, psychologia nauki, organizacja nauki, historia nauki), w kolejnych natomiast teksty poświęcone organizacji nauki za granicą, polskim ośrodkom naukowym w innych krajach oraz ocenie nauki polskiej na forum międzynarodowym. Rocznik — redagowany przez cały okres ukazywania się przez Stanisława Michalskiego stanowi również kronikę życia naukowego w Polsce, głównie w zakresie rozwoju jego form instytucjonalnych.

W Polsce w latach 1918–1939 formowały się podstawy teoretyczne polskiego naukowstwa. Podjęcie przez środowisko uczonych dyskusji na temat celów i zadań nowej dyscypliny było możliwe dzięki stworzeniu dla niej form organizacyjno-instytucjonalnych. Znaczącą w tym względzie rolę odegrała istniejąca od 1881 roku Kasa im. Mianowskiego, instytut popierający polską twórczość naukową¹. Po I wojnie światowej zakres jej prac uległ rozszerzeniu i Kasa stała się inicjatorem oraz organizatorem licznych przedsięwzięć zmierzających „do planowego rozwijania działalności instytucji, w zastosowaniu do potrzeb naukowych Polski”². Owe planowe inicjatywy objąć miały trzy zasadnicze kierunki działań: popieranie istniejących oraz przyczynianie się do tworzenia nowych instytucji naukowych, finansowanie wydawnictw naukowych, udzielanie pomocy materialnej osobom pracującym na polu naukowym.

Działalność w tym kierunku zainicjował Komitet Kasy rozesłaniem do grupy polskich uczonych jesienią 1916 roku ankiety, celem której było zebranie uwag i opinii określających najpilniejsze potrzeby nauki polskiej w zakresie różnych specjalności. Odpowiedzi pierwszych 44 najwybitniejszych przedstawicieli świata nauki zostały zebrane i opublikowane w tomie pod wspólnym tytułem „Nauka Polska, Jej Potrzeby, Organizacja i Rozwój”. We wstępie redakcja informowała, iż „w tomach następnym wydawnictwa zachowuje miejsce dla pozostałych tu nieuwzględnionych działów nauki lub zagadnień społeczno-naukowych, wymagających opracowania”³. Dalej zaznaczono iż: „wydawnictwo to przekształcić się może w periodyczne z uwagi na obfitość napływającego materiału i na coraz to wyłaniające się zagadnienia aktualne z organizacją i życiem nauki w Polsce związane”⁴.

W artykule wstępnym otwierającym tom drugi redakcja jednoznacznie już określiła typ własnego wydawnictwa, uznając je za cza-

¹ J. Piskurewicz, *Refleksja naukowca w środowisku uczonych II Rzeczypospolitej*, „Zagadnienia Naukowstwa” 1989, z. 3, s. 602.

² Wstęp, „Nauka Polska” (dalej skrót — NP) 1918, t. 1, s. VII.

³ Tamże, s. IX.

⁴ Tamże.

sopismo, którego dotychczasowy, monotematyczny charakter i jednorodna struktura ulegną przeobrażeniom i dalszym modyfikacjom⁵. Równocześnie deklarowano, iż kwestie dotychczas poruszane, a więc dotyczące aktualnych potrzeb nauki polskiej będą stanowić wyłącznie jeden z działów czasopisma.

Przytoczone fakty pozwalają więc na wyodrębnienie w dziejach pisma dwóch okresów, w których ogólny obraz „Nauki Polskiej” zeterminowany został przede wszystkim tematyką publikowanych wówczas tekstów, w okresie pierwszym zdecydowanie o charakterze organizacyjno-praktycznym, w drugim zaś teoretycznych, formułujących podstawy teoretyczne nowej dyscypliny, jaką była „nauka o nauce”.

1. Program pisma

Przywołany już z konieczności program „Nauki Polskiej”, charakterystyczny dla jej pierwszego okresu istnienia, realizowany był w tomach 1 oraz 2. Tom 3 dokumentujący obrady I Zjazdu Naukowego w kwietniu 1920 roku stanowił jego dopełnienie, ponieważ podjęta wówczas dyskusja dotyczyła również zagadnień organizacji i rozwoju nauki polskiej, a więc konkretnych propozycji rozwiązań istotnych dla jej postępu i organizacyjnych przeobrażeń⁶.

Realizacji przyjętego programu pisma towarzyszyło przeświadczenie wydawców o konieczności jego istnienia, wyrażone słowami: „Z krótkiego doświadczenia redakcyjnego możemy już wnosić, z obfitości nam rozpraw sądzić, że specjalne czasopismo poświęcone takiemu zjawisku, jak nauka ma rację swojego istnienia, dziś nie ma już obawy, aby czasopismu zabrakło materiału, aby stało się zbędne”⁷.

Drugi etap w funkcjonowaniu wydawnictwa rozpoczęła zamieszczona w tomie 4 rozprawa Stanisława Ossowskiego *Funkcja dziejowa nauki*⁸. Poprzedzona ona została deklaracją programową, w której czytamy że:

⁵ Wstęp, NP 1919, t. 2, s. VII.

⁶ *Pamiętnik I Zjazdu poświęconego zagadnieniom organizacji i rozwoju nauki polskiej w dniach 7–10 kwietnia 1920 r.*, NP 1920, t. 3.

⁷ Wstęp, NP 1919, t. 2, s. VII.

⁸ S. Ossowski, *Funkcja dziejowa nauki*, NP 1920, t. 4, s. 8–35.

... wyodrębnienie się wiedzy o nauce wpływa u nas w pewnej mierze z życia. Bodźce charakteru praktycznego, np. rozważania dzisiejszych potrzeb nauki, wynikająca stąd konieczność planowego jej popierania, organizowania, zastanawianie się nad stosunkiem nauki do innych dziedzin kultury i do życia — zmuszają do rozmyślań nad twórczością naukową i nad warunkami jej rozwoju. Tam, gdzie rozpoczęła się pewna działalność, odczuwać się daje z czasem potrzeba podstaw teoretycznych tej działalności, potrzeba badania nauki. Toteż pośród artykułów w „Nauce Polskiej”, w znacznej większości poświęconych potrzebom oddzielnych nauk lub sprawom organizacji nauki, znalazły się rozprawy poruszające zagadnienia charakteru teoretycznego, np. z dziedziny tzw. socjologii nauki. To co powiedzieliśmy wyżej wytycza program i kierunek czasopisma. Głównym jego zadaniem — zwrócenie uwagi społeczeństwa na aktualne dziś dla nas, a mało jeszcze popularne zagadnienia nauki; w tym celu pożądane jest wyodrębnienie tego zagadnienia spośród innych z nim splecionych i oddzielne rozpatrywanie go, zarówno ze stanowiska teoretycznego jak i praktycznego⁹.

Należy ponadto zaznaczyć, iż z obszaru zainteresowań czasopisma nie wyeliminowane zostały tematy potrzeb nauki krajowej. Publikowane w kolejnych tomach miały jednak charakter wypowiedzi polemicznych w stosunku do poprzednio zamieszczonych lub też aktualizujących ocenę w tym zakresie, lecz wbrew wcześniejszym wypowiedziom nie wyodrębnione w formie stałego działu.

Od t. 13 na drukowanych w języku angielskim i francuskim stronach tytułowych czasopisma oraz na kartach zawierających skumulowane spisy treści wydanych tomów pojawiała się informacja, iż „Nauka Polska” poświęcona jest badaniu nauki, a mianowicie: badaniu jej podłoża społecznego oraz warunków psychologicznych, w jakich nauka powstaje i rozwija się (psychologia twórczości naukowej). Nadto „Nauka” zamieszcza artykuły poświęcone opisom dzisiejszego stanu nauki (jako instytucji społecznej) w Polsce i za granicą, jej organizacji, rozwoju i potrzeb, kronikę życia nauki polskiej i zagranicznej oraz przyczynki do dziejów jej organizacji.

⁹ Wstęp, NP 1923, t. 4, s. VII.

Struktura wewnętrzna „Nauki Polskiej” w latach 1918–1939

Elementy struktury	Numeracja tomów																							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Artykuły	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Kronika polska zagraniczna		+		+	+	+			+	+	+		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
Recenzje											+		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
Bibliografia naukoznawcza													+						+		+	+	+	+
Sprawozdania z działalności kasy im. Mianowskiego	+		+																					
Skorowidz nazwisk rzeczowy miejscowości instytucji tytułowy	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Sprostowania i uzupełnienia		+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Spisy treści wydanych tomów		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+			+			+		+			+	
Spisy treści w języku francuskim				+	+																			
Ogłoszenia				+	+	+	+	+	+	+	+	+			+		+		+		+	+	+	+

2. Struktura wewnętrzna

W latach 1918–1939 ukazały się 24 tomy czasopisma, jeden rocznie, z wyjątkiem lat 1927 (3 tomy), 1929 (2 tomy), 1930 (2 tomy), 1932 (2 tomy) i 1934 (2 tomy). Tytuł dopełniała, zmieniająca częściowo swą zawartość informacja, iż był to „Rocznik Kasy Pomocy dla Osób Pracujących na Polu Naukowym Imienia Doktora Józefa Mianowskiego” (t. 1–2), „Rocznik Kasy im. Mianowskiego” (t. 3–4), „Rocznik Kasy im. Mianowskiego Instytutu Popierania Polskiej Twórczości Naukowej” (t. 5–9) oraz „Wydawnictwo Kasy im. Mianowskiego Instytutu Popierania Polskiej Twórczości Naukowej” (t. 10–24).

Wewnętrzny układ publikowanych w „Nauce Polskiej” tekstów, co uwidacznia tabela 1, ulegał w badanym okresie pewnym zmianom i modyfikacjom. Przeobrażenia te świadczą o szukaniu nowych rozwiązań redakcyjno-wydawniczych, zmierzających do wypracowania doskonalszego kształtu pisma naukoznawczego.

Artykuły

Najpoważniejsze prace przynosił dział artykułów, który stanowił stały i niezmienny element struktury wydawnictwa. Do tomu 7 publikowany materiał ujmowany był w cykle wypowiedzi, oznaczone dodatkowo wspólnym tytułem. Do powtarzających się cykli artykułów należały: „Z dziejów organizacji nauki polskiej” (t. 4, 5, 6), „Z życia nauki za granicą” (t. 5, 6, 7), „W sprawie badania genezy i rozwoju twórczości naukowej” (t. 3, 6), zaś działy: „Badanie nauki” (t. 4), „Potrzeby nauki (praca naukowa na prowincji)” (t. 4), „Co Polska traci skutkiem niedostatecznego uprawiania nauki” (t. 5), „Z życia nauki na prowincji” (t. 5) pojawiły się wyłącznie jeden raz. W kolejnych tomach teksty te uległy rozproszeniu i nie zestawiano ich już w grupy tematyczne.

Ogółem w latach 1918–1939 w „Nauce Polskiej” opublikowano 345 artykułów naukowych, od 2 (t. 18) do 71 (t. 10) w jednym numerze. Te widoczne różnice wielkościowe oczywiście nie były wynikiem niedoboru lub nadmiaru napływającego materiału redakcyjnego, lecz decydowała o tym przede wszystkim jego objętość. W tomie 18, poświęconym naukowym kontaktom polsko-niemieckim zamieszczona została obszerna praca Karola Piotrowicza, o charakterze bibliograficznym

Tabela 2

Liczba opublikowanych w „Nauce Polskiej” artykułów (1918–1939)

	Numeracja tomów																								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	razem
Liczba artykułów	43	43	22 ¹	28	26	10	4 ²	3 ³	6	71	12	4 ⁴	6	12	8	4	5	2	9	6	8	6	3	4	345

¹ NP 1920, t. 3, Pamiętnik I Zjazdu Naukowego zorganizowanego w Warszawie 7–10 IV 1920 r.

² NP 1927, t. 7, Materiały do spisu instytucji i towarzystw naukowych w Polsce.

³ NP 1927, t. 8, Pamiętnik II Zjazdu Naukowego zorganizowanego w Warszawie 2 IV 1927 r.

⁴ NP 1930, t. 12, Materiały do spisu instytucji i towarzystw naukowych w Polsce. Suplement do t. 7.

Tabela 3

Objętość (liczba stron) części naukowej (artykuły) i informacyjno-sprawozdawczej

	Numeracja tomów																							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Artykuły	522	552	238	387	407	348	447	87	300	646	328	300	157	262	310	58	186	227	308	206	234	122	124	165
Część inf.- -sprawozd.	38	124	42	203	146	110	34	10	49	24	79	64	126	145	194	28	220	5	267	213	219	315	294	430
Razem	560	676	280	590	553	458	481	97	349	670	407	364	283	407	504	86	406	232	575	419	453	437	418	595

*Polonica w Niemczech*¹⁰. Z kolei w tomie 10 zebrano 71 wypowiedzi różnych autorów, określających najpilniejsze potrzeby badawcze, organizacyjne i wydawnicze dyscyplin, które reprezentowali oraz wskazujące warunki przyszłego ich rozwoju. Ten zbiorczy tom, podobnie jak tomy 1 i 2 były wynikiem kolejnej ankiety przeprowadzonej w 1928 roku, poświęconej również najpilniejszym potrzebom nauki polskiej.

Pewną specyfiką ze względu na formę ujęcia publikowanych treści charakteryzowały się inne tomy wydawnictwa. I tak, tomy 3 i 8 rejestrowały referaty oraz głosy dyskusyjne przedstawione w czasie I i II Zjazdu Naukowego, zaś tomy 7 i 12 zamieściły wykazy istniejących w Polsce towarzystw naukowych, archiwów, muzeów a także bibliotek. Z dwóch pierwszych, z uwagi na możliwość formalnego ich wyodrębnienia, w obliczeniach uwzględniono jedynie referaty, pomijając głosy w dyskusji.

Pewnych interesujących spostrzeżeń dostarczyć również może tabelaryczne zestawienie objętości części naukowej i działu sprawozdawczo-informacyjnego. Pozwoli to na wyrażenie opinii, iż „Nauka Polska” powoli zmieniała swój charakter, stając się pod koniec lat trzydziestych pismem o charakterze przeglądowo-informacyjnym, dokumentującym różne aspekty i przejawy życia naukowego w Polsce.

Zawarte w tabeli 3 dane wskazują, iż do tomu 18 w strukturze czasopisma, z wyjątkiem tomu 17, objętościowo dominowała część artykułowa. Od tomu 19 daje się natomiast zaobserwować zjawisko powolnego przenoszenia punktu ciężkości na część informacyjno-sprawozdawczą, początkowo poprzez utrzymanie między nimi zbliżonej równowagi, a na następnie od tomu 22 zdecydowaną przewagę działu sprawozdawczego. Czasopismo stało się wówczas prawdziwą kroniką życia naukowego.

Część informacyjno-sprawozdawcza była bardzo rozbudowana i tworzyły ją kronika polska oraz zagraniczna, recenzje, bibliografia naukoznawcza, skumulowane spisy treści wydanych tomów „Nauki Polskiej”, sprawozdania z działalności Kasy im. Mianowskiego, a także skorowidze, bardzo rzadko spotykane w wydawnictwach periodycznych.

¹⁰ K. Piotrowicz, *Polonica w Niemczech*, NP 1934, t. 18, s. 1–227.

Kronika

Ważnym elementem, w opisywanej części informacyjno-sprawozdawczej była „Kronika”, wprowadzona do czasopisma w tomie 2. Początkowo wspólna dla spraw polskich i zagranicznych, w tomie 11 podzielona została na „Kronikę polską” i „Kronikę zagraniczną”. Ta pierwsza zamieszczała wiadomości o nowo powstałych towarzystwach oraz instytucjach naukowych, rejestrowała ofiarność społeczeństwa polskiego na rzecz nauki, a także finansowy udział rządu (ministerstw, Funduszu Kultury Narodowej) w popieraniu nauki. Publikowano tu również teksty ustaw dotyczących nauki, sztuki oraz szkolnictwa wyższego, ogłoszone w Dzienniku Ustaw RP, wykaz osób nagrodzonych za prace naukowe oraz sprawozdania z działalności Koła Naukoznawczego.

Z kolei wprowadzony do „Kroniki polskiej” w tomie 15, jako jej nowy element, „Ruch organizacyjno-naukowy” zawierał obszernie informacje dotyczące życia naukowego w ośrodkach uniwersyteckich oraz na prowincji, sprawozdania z działalności instytucji naukowych (towarzystw, muzeów, archiwów), relacje ze zjazdów naukowych, kongresów, konferencji, obchodów rocznicowych. Należy również zaznaczyć, iż do „Kroniki polskiej” przeniesiona została dyskusja na temat bieżących zagadnień organizacji nauki i potrzeb poszczególnych dyscyplin naukowych, początkowo w formie „Listów do Redakcji” (t. 15–18), a następnie pod nazwą „Stan i potrzeby nauk specjalnych” (t. 19–24).

Pod koniec lat trzydziestych materiał tutaj zamieszczany uległ znacznemu rozszerzeniu, nowy układ obejmował: „Ogólne problemy organizacyjne nauki polskiej”, „Stan i potrzeby nauk specjalnych”, „Ruch organizacyjno-naukowy”, „Ustawodawstwo naukowe i artystyczne”, „Nauka i sztuka w budżecie państwowym”, „Dyskusje naukowe”, „Polonica za granicą”, „Zjazdy i konferencje”, „Sprawozdania Koła Naukoznawczego”, „Instytuty naukowe”, „Nagrody za prace naukowe” i inne.

Wydawcy nie podali przyczyn takiej koncepcji prowadzenia części kronikarskiej. Sądzić natomiast można, iż wynikała ona z potrzeby kontynuowania podjętych już tematów, również w formie krótszych wypowiedzi o charakterze dyskusyjnym lub polemicznym. Tym należy więc tłumaczyć np. przenoszenie do „Kroniki” działów, początkowo zlokalizowanych w części artykułowej.

Mniej natomiast rozbudowanym układem charakteryzowała się „Kronika zagraniczna”, wyodrębniona jak już wspomniano w tomie 11.

Wypełniały ją luźne informacje lub też ujęte w formie rubryk: „Głosy prasy zagranicznej o roli nauki”, „Ruch organizacyjno-naukowy za granicą”, „Działalność instytutów organizacyjno-naukowych za granicą”. Sprawozdania zaś polskich uczonych z naukowych podróży zagranicznych mieściły się w dziale „Korespondencje i notatki”. W jednym zaś przypadku zebrane informacje uporządkowano, stosując układ geograficzny według państw. Znalazły się więc tutaj głosy dyskusyjne na temat roli i znaczenia nauki w życiu państw i społeczeństw, omówienia działalności międzynarodowych instytutów oraz towarzystw naukowych, zagranicznych instytutów naukowo-badawczych, towarzystw naukowych, a także przegląd nowych zagranicznych periodyków naukoznawczych.

Recenzje

Po raz pierwszy recenzje do „Nauki Polskiej” wprowadzono w tomie 11, następnie pojawiały się regularnie z wyjątkiem tomów 12 i 17. Ogółem zamieszczono ich 223, od 3 (t. 11) do 40 (t. 24) w poszczególnych woluminach. Materiał do recenzji stanowiły przede wszystkim teksty autorów zagranicznych, prace autorów polskich pojawiały się stosunkowo rzadko. Przykładowo, w tomie 24 zrecenzowano zaledwie 6 prac uczonych z Polski.

Bibliografia naukoznawcza

Ważny element w strukturze czasopisma stanowiła „Bibliografia naukoznawcza” po raz pierwszy opublikowana w tomie 13. Obejmowała ona opracowania zgrupowane w trzech działach: pierwszy rejestrował prace z zakresu filozofii nauki, psychologii nauki, stosunku nauki do innych dziedzin kultury, historii nauki; drugi zamieszczał teksty poświęcone organizacji nauki oraz historii tej organizacji, przeglądy stanu nauki w poszczególnych krajach, a także prace z zakresu prawodawstwa naukowego i popularyzacji nauki; trzeci materiały biograficzne dotyczące polskich uczonych. Zestawiona w czasopiśmie „Bibliografia naukoznawcza” objęła lata 1928–1936.

Sprawozdania

Tylko w dwóch tomach ukazały się sprawozdania z działalności Kasy im. Mianowskiego. Pierwsze (t. 1) objęło lata 1881–1916, drugie (t. 3) zaś charakteryzowało różne formy pracy, działającego w strukturach Kasy Działu Naukowego, który przemianowano następnie na Koło Naukownawcze. Coroczne sprawozdania tego ostatniego publikowane były w „Kronice polskiej”.

Spisy treści

W strukturze „Nauki Polskiej” wyodrębnić należy trzy rodzaje spisów treści: bieżące spisy treści każdego tomu (t. 1–24), skumulowane spisy treści publikowane w języku francuskim (t. 4–5), skumulowane spisy treści wydanych tomów (t. 2–13, 15, 18, 20, 23). Te ostatnie można również traktować jako bibliografię zawartości czasopisma, która w dużej mierze umożliwiała orientację w opublikowanej już literaturze naukownawczej. Ten sam materiał, stanowiący zawartość dwudziestu tomów, uporządkowany i podzielony na działy wydrukowano w formie spisu bibliograficznego¹¹.

Skorowidze

Niewątpliwie, cechą wyróżniającą „Naukę Polską” był fakt posiadania skorowidzów — spisów pomocniczych charakteryzujących zawarty w czasopiśmie materiał. Najczęściej wydawcy wyposażali rocznik w skorowidz nazwisk autorów oraz osób przywołanych w tekście. Pięć pierwszych tomów, a także tom 18 dysponowały skorowidzami rzeczowymi, dwa (t. 7, 18) skorowidzami miejscowości, jeden zaś zawierał skorowidz instytucji (t. 12), obejmujący wykaz instytucji naukowych uwzględnionych w tomach 7 i 12, również jeden tytułowy (t. 18). Ten ostatni towarzyszył przywołanej już pracy K. Piotrowicza *Polonica w Niemczech* i zawierał spis wymienionych przez autora tytułów dokumentów.

¹¹ *Bibliografia artykułów zawartych w tomach I–XX „Nauki Polskiej”*, NP 1935, t. 20, s. 1–34.

Sprostowania, uzupełnienia. Ogłoszenia

Sprostowania i uzupełnienia korygowały popełnione w tekstach błędy, uwzględniały pominięte głównie w części informacyjno-sprawozdawczej uwagi lub też dopełniały opublikowane już wypowiedzi autorów. Z kolei w ogłoszeniach reklamowany był „Poradnik dla samouków” wraz z dokładnym zapisem zawartości poszczególnych tomów oraz najnowsze wydawnictwa „Nauki Polskiej”.

3. Charakterystyka treści

Pierwotne założenie redakcji uczynienia z „Nauki Polskiej” forum dyskusyjnego na temat stanu i potrzeb nauki krajowej realizowane było konsekwentnie przez cały okres ukazywania się czasopisma. Należy jednak zaznaczyć, iż problematyka ta zdecydowanie dominowała w pierwszym dziesięcioleciu jej istnienia, co potwierdzają zawarte w tabeli 4 dane liczbowe. Ogółem w dwudziestu czterech tomach opublikowano 244 artykuły poświęcone właśnie organizacji nauki polskiej, czyli blisko 70% ogólnej liczby zawartych w roczniku prac.

W drugiej grupie tematycznej, biorąc pod uwagę liczbę zamieszczonych artykułów (63), znalazły się publikacje reprezentujące naukę o nauce w ujęciu teoretycznym, czyli naukoznawstwo teoretyczne. Również konieczność podjęcia tego tematu uzasadniała redakcja w kolejnych artykułach programowych. Organizację nauki za granicą omawiano 29 artykułów, 9 zaś poświęconych było polskiemu ośrodkom naukowym za granicą i ocenie nauki polskiej na forum międzynarodowym.

Podjmując próbę krótkiej charakterystyki wypowiedzi autorów na temat podstawowych zasad organizacji nauki w Polsce niepodległej, należy rozpocząć od wystąpień o charakterze ogólnym, a następnie przejść już do konkretnych grup dyscyplin naukowych. Oczywiście, będzie ona miała charakter reprezentatywny i nie ujmie, ze względu na określone ramy artykułu, wszystkich zamieszczonych w „Nauce Polskiej” prac.

W artykule Franciszka Bujaka, opublikowanym w cyklu „Co Polska traci skutkiem niedostatecznego uprawiania nauki” autor dowodził,

Objętość (liczba stron) części naukowej (artykuły) i informacyjno-sprawozdawczej

Tematyka	Numeracja tomów																								Razem
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
Nauka o nauce																									
podstawy teoretyczne „nauki o nauce”					1															1					2
filozofia i metodologia nauki															1						1		2	1	5
socjologia nauki			2	3		1				2		1									1	1			11
psychologia nauki		1				4			4	1					1	1				1	1	1			16
organizacja nauki			2											1									1		4
historia nauki				3	3	2			1		1			3	2	1	2			2	1	1	3		25
Organizacja nauki w Polsce																									
zagadnienia ogólne	2	2	9	1	1					3	1														20
organizacja w obrębie poszczególnych dyscyplin naukowych	39	35	4		10				1	58	1		1	1	4		1					1			157
główne ośrodki naukowe w Polsce																	1		1		1		1	1	5
instytucje naukowe		3	1	1			4	3		9		4	1		1	1						1			29
zjazdy naukowe																				1					1
finansowanie nauki	2	1	1																						4
kadra naukowa				1						1				1									1		4
praca naukowa na prowincji			1	17	1																				22
popularyzacja nauki		1																							1
akademicki ruch naukowy				2																					2
nauka polska za granicą i na arenie międzynarodowej			2		1								1						2		2	1			9
organizacja nauki za granicą					6	3					6		2	6			1			4	1				29

iż niski poziom rozwoju nauki krajowej jest przyczyną wszelkich zawirowań politycznych, gospodarczych i społecznych, konfliktów etnicznych, niesprawnej administracji oraz nieudolności ustawodawczej¹². Owe zaniedbania, zdaniem uczonego, wpływają również niekorzystnie na postęp techniczny i gospodarczy, osłabiają możliwości obronne państwa a także powodują zubożenie obywateli, co w konsekwencji doprowadzić może do upadku kulturalnego i moralnego społeczeństwa. Podstawowym zatem zadaniem odrodzonego państwa i społeczeństwa jest popieranie rozwoju badań naukowych i dbałość o ich prawidłową organizację, dzięki czemu możliwe będzie również wzmocnienie pozycji nauki polskiej na arenie międzynarodowej.

Podobnie wypowiadał się Wojciech Przybyłowicz, którego zdaniem głównym przeznaczeniem państwa w odniesieniu do nauki jest badanie jej potrzeb, rozwoju i stanu organizacyjnego oraz inspirowanie do podejmowania badań naukowych użytecznych w rozwiązywaniu problemów państwowych¹³. Znając owe potrzeby państwo winno przede wszystkim niwelować wszelkie szkodliwe dla nauki wpływy zewnętrzne oraz stwarzać materialne środki dla jej rozwoju, głównie w formie dotacji finansowych. Autor wyraził również krytyczną opinię, wykazując na chaos i brak przewodniej myśli organizacyjnej w tworzeniu instytucji naukowych oraz nadmierny wzrost ilościowy czasopism naukowych. W Polsce — zdaniem W. Przybyłowicza — brakowało głównie instytucji poświęconych wyłącznie nauce. Powoływanie niezależnych instytutów naukowo-badawczych, muzeów, bibliotek, w tym centralnych instytucji w zakresie muzealnictwa i bibliotekoznawstwa było więc dla nauki polskiej pilnym do rozwiązania postulatem organizacyjnym.

W końcowym fragmencie artykułu autor zwracał uwagę na kwestie międzynarodowej współpracy naukowej, ponieważ Polska miała w tym względzie wieloletnie zaniedbania. Działania organizacyjne ze strony państwa, wspierane oczywiście opinią środowiska naukowego, zmierzać więc miały w kierunku powoływania poza granicami państwa polskich placówek naukowych, uczestnictwa uczonych w międzynarodowych organizacjach naukowych, kongresach, zjazdach a także zwo-

¹² F. Bujak, *Co Polska traci skutkiem niedostatecznego uprawiania nauki. Wstęp ogólny*, NP 1924, t. 5, s. 86.

¹³ W. Przybyłowicz, *Uwagi o stosunku państwa do nauki*, NP 1929, t. 11, s. 73.

ływania ich w Polsce. Dzięki temu bowiem — dowodził W. Przybyłowicz — „doprowadza się do lepszej znajomości Polski u wybitnych przedstawicieli innych narodów, prostowania błędnych częstokroć przekonań i paraliżowania działalności wrogiej propagandy”¹⁴.

Zbliżonym ujęciem tematu charakteryzował się opublikowany kilka lat wcześniej referat Stanisława Kutrzeby, wygłoszony na I Zjeździe Naukowym i zakończony konkretnymi wnioskami i postulatami. Treści w nich zawarte w zasadzie pokrywają się z uwagami W. Przybyłowicza, niemniej konieczne przywołanie jest zawartego tam zdania: „... państwo otaczając opieką naukę, nie powinno wkraczać na jej teren, dawać jej wskazówek, wytykać kierunków jej działalności [...] Zasada musi być, iż państwo wspierając naukę, zostawi jej zupełną autonomię wewnętrzną, samo wstrzymując się od kierunku czy wydawania sądów”¹⁵.

Wszyscy wymienieni powyżej uczeni, określając zadania państwa wobec nauki zwracali przede wszystkim uwagę na konieczność podejmowania działań organizacyjnych w zakresie tworzenia jej form instytucjonalnych: instytutów naukowo-badawczych, szkół wyższych, towarzystw naukowych, muzeów i bibliotek, a także wspierania inicjatyw zmierzających do wzmocnienia pozycji nauki polskiej na arenie międzynarodowej.

Jednak tym organizacyjnym działaniom towarzyszyć musiało przeświadczenie o konieczności pewnej hierarchizacji potrzeb, uwarunkowanych przede wszystkim możliwościami kadrowymi i finansowymi. Franciszek Bujak, w kolejnym wystąpieniu również podjął temat tworzenia niezależnych i nieobciążonych pracą pedagogiczną instytutów badawczych, zwłaszcza w zakresie nauk humanistycznych i społecznych „jako niezbędnego uzupełnienia uniwersytetów i innych szkół wyższych oraz cennego środka rozwoju kultury polskiej”¹⁶. W sprawie tzw. wolnych instytutów naukowych, reprezentujących naukę czystą wypowiedział się także Romuald Minkiewicz, w opinii którego te pozauniwersyteckie placówki należało wspierać i rozwijać, „aby nie wyjałowiała nauka polska”¹⁷.

Z kolei Antoni Peretiatkiewicz uważał, iż przy tworzeniu nowych uniwersytetów należało brać pod uwagę istniejący potencjał kadrowy

¹⁴ Tamże, s. 82.

¹⁵ F. Kutrzeba, *Nauka a państwo*, NP 1920, t. 3, s. 96.

¹⁶ F. Bujak, *O niezależnych badaniach naukowych*, NP 1920, t. 3, s. 24.

¹⁷ R. Minkiewicz, *O niezależność nauki polskiej*, NP 1919, t. 2, s. 500.

oraz możliwości finansowe państwa, które zapewniłyby nowej placówce odpowiedni poziom naukowy¹⁸.

W zakresie natomiast praktycznych rozwiązań organizacyjnych w obrębie poszczególnych grup dyscyplin naukowych ilościowo dominowały nauki humanistyczne (85), a w dalszej kolejności nauki ścisłe (24), nauki biologiczne (16) i nauki o Ziemi (16), nauki medyczne (7), nauki rolnicze (5) oraz nauki techniczne (4).

Zaskakuje tak mała liczba wypowiedzi reprezentantów nauk technicznych, rolniczych i medycznych a także ich fragmentaryczność wyrażona wyborem pewnych tylko dyscyplin naukowych. Nie jest możliwa pełna i szczegółowa rejestracja zawartych w tych artykułach postulatów oraz konkretnych rozwiązań, można jedynie poprzestać na uogólnieniach, wspólnych dla wszystkich grup nauk. Wyrażone zatem opinie dotyczyły potrzeby prowadzenia planowej organizacji badań naukowych, przygotowywania do zawodu przyszłych pracowników naukowych, powoływania nowych instytucji naukowych oraz wyposażania i wspierania działalności już istniejących, podniesienia poziomu kształcenia akademickiego, działalności wydawniczej w zakresie publikacji książkowych i czasopism, inwentaryzacji zbiorów oraz konieczności aktywizacji międzynarodowych kontaktów naukowych. Kwestie te podnosili w swoich artykułach najwybitniejsi przedstawiciele różnych specjalności, m.in.: Stefan Baley, Tadeusz Banachiewicz, Stefan Błachowski, Aleksander Brückner, Stanisław Ciechanowski, Władysław Dziewulski, Emil Godlewski st., Emil Godlewski mł., Henryk Hoyer, Zygmunt Janiszewski, Józef Kostrzewski, Tadeusz Kowalski, Stanisław Łempicki, Stefan Mazurkiewicz, Wojsław Molè, Zygmunt Mysłakowski, Antoni Peretiatkiewicz, Eugeniusz Romer, Józef Rostafiński, Witold Rubczyński, Jan Rutkowski, Michał Siedlecki, Marian Smoluchowski, Oskar Sosnowski, Władysław Szafer, Ernest Till, Kazimierz Twardowski, Kazimierz Tymieniecki, Jan Zawidzki, Florian Znaniński¹⁹.

¹⁸ A. Peretiatkiewicz, *Stosunek państwa do nauki*, NP 1919, t. 2, s. 98–103.

¹⁹ S. Baley, *Potrzeby psychologii pedagogicznej*, NP 1929, t. 10, s. 474–483; T. Banachiewicz, *O potrzebie założenia w Polsce narodowego instytutu astronomicznego*, NP 1919, t. 2, s. 6–22; S. Błachowski, *Kilka uwag o stanie i potrzebach psychologii*, NP 1929, t. 10, s. 464–475; A. Brückner, *Czego od polonistyki najpilniej wymagamy*, NP 1919, t. 2, s. 323–349; S. Ciechanowski, *Stan i potrzeby nauk lekarskich*, NP 1929, t. 11, s. 92–125; W. Dziewulski, *O potrzebach astronomii polskiej*, NP 1918, t. 1, s. 47–64; E. Godlewski st., *Potrzeby nauki polskiej w zakresie fizjologii roślin*, NP 1918, t. 1, s. 165–170; E. Godlewski mł., *O potrzebach biologii i embriologii*, NP 1918, t. 1, s. 193–200; H. Hoyer, *Potrzeby anatomii porównawczej*,

Organizacji oraz funkcjonowaniu instytucji naukowych poświęcone było 29 artykułów, w tym bibliotekom naukowym (8) i muzeom (8), szkołom wyższym (7), archiwom (4) i towarzystwom naukowym (2). W odniesieniu do archiwów, bibliotek, muzeów i towarzystw w dwóch przypadkach miały one charakter rejestracyjny i ukazały się w formie spisów opublikowanych w tomach 7²⁰ i 12²¹, pod wspólnym tytułem „Materiały do spisu instytucji i towarzystw naukowych”.

Podkreślić należy duże zainteresowanie autorów działalnością bibliotek naukowych, uznanych przez Edwarda Kuntzego za „niezbędne warsztaty pracy naukowej, przede wszystkim dla nauk humanistycznych”²². Wśród postulatów przez niego przedstawionych znalazły się

NP 1919, t. 2, s. 122–129; Z. Janiszewski, *O potrzebach matematyki w Polsce*, NP 1918, t. 1, s. 11–18; J. Kostrzewski, *Potrzeby prehistorii polskiej*, NP 1919, t. 2, s. 140–147; T. Kowalski, *W sprawie orientalistyki w naszych uniwersytetach*, NP 1919, t. 2, s. 354–372; S. Łempicki, *Potrzeby historii oświaty, szkolnictwa i wychowania w Polsce*, NP 1929, t. 10, s. 630–650; S. Mazurkiewicz, *O potrzebach matematyki w Polsce*, NP 1919, t. 2, s. 1–5; W. Molè, *Potrzeby nauki polskiej w zakresie historii sztuki narodów słowiańskich*, NP 1929, t. 10, s. 433–444; Z. Mysłakowski, *O rozwoju pedagogiki w Polsce*, NP 1919, t. 2, s. 458–472; A. Peretiatkiewicz, *O potrzebach nauki prawa w Polsce*, NP 1919, t. 2, s. 258–261; E. Romer, *Stan i potrzeby geografii*, NP 1929, t. 10, s. 145–160; W. Rubczyński, *O najpilniejszych potrzebach nauki polskiej w zakresie historii filozofii*, NP 1919, t. 2, s. 449–457; J. Rutkowski, *O potrzebach naukowych w zakresie gospodarczych dziejów Polski*, NP 1919, t. 2, s. 272–287; J. Rostafiński, *Potrzeby historii botaniki w Polsce*, NP 1919, t. 2, s. 109–110; M. Siedlecki, *O potrzebach nauki polskiej w zakresie zoologii*, NP 1918, t. 1, s. 171–192; M. Smoluchowski, *O potrzebach naukowych w zakresie fizyki*, NP 1918, t. 1, s. 19–42; O. Sosnowski, *Potrzeby historii architektury polskiej*, NP 1929, t. 10, s. 443–450; W. Szafer, *Potrzeby botaniki*, NP 1919, t. 2, s. 98–103; E. Till, *O potrzebach polskiej nauki prawa cywilnego*, NP 1919, t. 2, s. 267–271; K. Twardowski, *O potrzebach filozofii polskiej*, NP 1918, t. 1, s. 453–486; K. Tymieniecki, *O niektórych potrzebach historii w Polsce i o warunkach jej dalszego rozwoju*, NP 1919, t. 2, s. 148–172; J. Zawidzki, *O stanie chemii na ziemiach polskich oraz o środkach zmierzających do jego podniesienia*, NP 1918, t. 1, s. 107–138; F. Znaniecki, *Potrzeby socjologii w Polsce*, NP 1929, t. 10, s. 486–499.

²⁰ K. Buczek, *Archiwa polskie*, NP 1927, t. 7, s. 1–97; E. Baranowski, *Muzea i zbiory muzealne*, tamże, s. 98–161; S. Demby, *Biblioteki*, tamże, s. 162–221; J. Małkowski, *Towarzystwa i instytucje naukowe, popularnonaukowe, organizacje zawodowe pracowników naukowych w Polsce*, tamże, s. 222–447.

²¹ K. Buczek, *Archiwa polskie*, NP 1930, t. 12, s. 1–85; S. Herbst, *Muzea i zbiory o charakterze muzealnym w Polsce*, tamże, s. 86–138; S. Demby, *Biblioteki*, tamże, s. 139–186; S. Herbst, *Towarzystwa i instytucje naukowe, popularnonaukowe, techniczne, popierające naukę, organizacje naukowe zawodowe pracowników naukowych w Polsce*, tamże, s. 187–300.

²² E. Kuntze, *Potrzeby polskich bibliotek naukowych*, NP 1919, t. 2, s. 503.

m.in. potrzeba prawnych uregulowań dostarczania bibliotekom egzemplarza obowiązkowego, na którym opierać się miała urzędowa rejestracja krajowej produkcji wydawniczej, powołania naukowego czasopisma bibliotekarskiego, ujednoczenia zasad katalogowania, przygotowania pracowników państwowej służby bibliotecznej oraz dopuszczenia do niej kobiet.

W opublikowanych dziesięć lat później artykułach Kazimierza Dobrowolskiego²³, Rudolfa Kotuli²⁴, Zygmunta Mocarskiego²⁵ podjęte zostały kwestie zadań Biblioteki Narodowej i powołanego w jej strukturach Instytutu Bibliograficznego, podziału zadań w zakresie gromadzenia zbiorów między Biblioteką Jagiellońską a Biblioteką Narodową, zagranicznej i krajowej współpracy międzybibliotecznej, a także potrzeby zaopatrywania bibliotek w zagraniczne wydawnictwa naukowe oraz utworzenia centralnego katalogu rękopisów ze zbiorów polskich i zagranicznych (polonica). Autorzy podkreślali również konieczność przygotowania centralnego katalogu czasopism polskich oraz centralnego katalogu czasopism zagranicznych znajdujących się w zbiorach krajowych, jak również wydania bibliografii czasopism.

Również w organizacji i funkcjonowaniu polskich placówek muzealnych dostrzeżono liczne wady i braki. Zdaniem Mariana Gumowskiego pracę tych instytucji cechował chaos, brak planowości i określonego celu, nadmierne rozdrobnienie zbiorów oraz niski stopień ich udostępniania²⁶. Te negatywne dowody pracy muzeów, mogła w opinii uczonego zlikwidować planowa w tym zakresie polityka państwa, oparta nie tylko na stałych dotacjach finansowych, lecz na kontroli podejmowanych działań głównie w zakresie gromadzenia zbiorów.

Podobne uwagi przedstawił Jan Czekanowski w opublikowanym 10 lat później artykule, zaznaczając na wstępie, iż w pracy muzeów w Polsce zauważył minimalny postęp²⁷. Krytyczne natomiast opinie pokrywały się z oceną M. Gumowskiego. Warto również zauważyć, iż szczególne zainteresowanie uczonych wzbudzały muzea przyrodnicze,

²³ K. Dobrowolski, *Kilka uwag o potrzebach naszej nauki w związku z bibliotekami uniwersyteckimi*, NP 1929, t. 10, s. 547–555.

²⁴ R. Kotula, *Najistotniejsze potrzeby polskich bibliotek naukowych*, NP 1929, t. 10, s. 529–537.

²⁵ Z. Mocarski, *Potrzeby bibliotek naukowych*, NP 1929, t. 10, s. 538–546.

²⁶ M. Gumowski, *Muzealna polityka rządu*, NP 1919, t. 2, s. 543–552.

²⁷ J. Czekanowski, *Refleksje muzeologiczne*, NP 1929, t. 10, s. 556–566.

pełniące zarówno funkcje instytutów naukowo-badawczych, jak i placówek popularyzujących naukę²⁸.

Dyskusja nad zadaniami szkół akademickich toczyła się głównie w czasie obrad wspomnianego już II Zjazdu Naukowego, a punkt wyjścia stanowiły referaty Jana Sosnowskiego i Stanisława Kota²⁹ oraz Wojciecha Świętosławskiego³⁰. Zebrane w formie uwag końcowych opinie dyskutantów wskazywały na potrzebę uczynienia ze szkół akademickich ośrodków zarówno twórczej pracy naukowej, jak i pracy przygotowującej młodzież do zawodu. Aby uczelnie mogły pełnić te dwie równoległe funkcje i sprostać stawianym zadaniom, należało przede wszystkim zwiększyć dotacje na odpowiednie wyposażenie instytutów i zakładów oraz na zakup książek i czasopism naukowych, przeniesienie punktu ciężkości pracy dydaktycznej z wykładów na ćwiczenia, laboratoria i seminaria, udzielanie pracownikom naukowym urlopów w celu prowadzenia prac badawczych oraz na zagraniczne podróże naukowe, a także finansowanie publikacji i wspieranie pracowników wykazujących wybitną działalność naukową³¹.

Wobec zbyt małej liczby osób kończących studia akademickie w stosunku do podejmujących je, zalecano reorganizację głównie poprzez skrócenia czasu trwania nauki, zwiększenie liczby kadry nauczającej oraz rozbudowę bazy lokalowej i pomoc materialną dla studiującej młodzieży.

Przebudowy i reorganizacji również archiwów domagali się współpracownicy z „Nauką Polską” uczeni. Ich zdaniem do najpilniejszych w tym zakresie działań należało stworzenie sieci archiwów o określonych zadaniach i rodzaju gromadzonych dokumentów, rewindykacja archiwów instytucji państwowych, znajdujących się głównie w zbiorach prywatnych, repatriacja akt będących poza granicami Polski, a także scalanie rozproszonych akt głównych urzędów państwowych³². Autorzy

²⁸ T. Jaczewski, *Muzeum zoologiczne jako instytucja badawcza*, NP 1929, t. 10, s. 583–597; S. Małkowski, *Z zagadnień polskiego muzealnictwa przyrodniczego i krajoznawczego*, NP 1930, t. 13, s. 16–48; J. Stach, *W sprawie muzeów przyrodniczych w Polsce*, NP 1929, t. 10, s. 565–580.

²⁹ J. Sosnowski, S. Kot, *Jak pogodzić ze sobą dwie równoległe funkcje szkół akademickich: przygotowanie młodzieży do zawodów praktycznych i pracę naukowo-twórczą?*, NP 1927, t. 8, s. 26–42.

³⁰ W. Świętosławski, *Zadania uczelni akademickich jako ośrodków kształcenia młodzi*, NP 1927, t. 8, s. 6–14.

³¹ *Uchwały*, NP 1927, t. 8, s. 78–80.

³² K. Kaczmarczyk, *Potrzeby naszych archiwów*, NP 1929, t. 10, s. 518–528; J. Siemieński, *Stan i sprawa archiwów polskich*, tamże, s. 499–519.

zwracali uwagę na zbyt niskie dotacje państwowe na ten cel, trudności lokalowe placówek, brak jednolitych zasad opracowywania gromadzonych dokumentów, niskie płace pracowników archiwalnych oraz na konieczność lepszego ich przygotowania do pełnionych obowiązków.

Kolejnym tematem zaproponowanym przez redakcję do dyskusji była organizacja pracy naukowej w ośrodkach prowincjonalnych. W tomie 4 czasopisma opublikowano cykl artykułów pod zbiorczym tytułem „Potrzeby nauki (praca naukowa na prowincji)” ukazujący możliwości naukowe lokalnych społeczności ośrodków pozauniwersyteckich. Wyrażoną przez Franciszka Bujaka opinię, iż „skuteczna praca naukowa jest możliwa na prowincji w każdej dziedzinie naukowej począwszy od nauk abstrakcyjnych, jak filozofia lub matematyka do nauk praktycznych, jak rolnictwo lub inne nauki techniczne”³³, poparto licznymi przykładami i propozycjami praktycznych rozwiązań dla konkretnych dyscyplin naukowych³⁴. W wypowiedziach tych dominowało przekonanie, iż oparcie dla prac naukowych na prowincji stanowiły lokalne muzea i biblioteki oraz towarzystwa naukowe, wspierane przez władze samorządowe.

Z głównych ośrodków naukowych w Polsce przedstawiony został Kraków (t. 23 i 24), Lwów (t. 19), Poznań (t. 21), a także — już o mniejszym znaczeniu — Łódź (t. 17)³⁵. Prezentacja ta obejmowała działalność istniejących instytucji naukowych (szkół wyższych, archiwów, bibliotek, muzeów, towarzystw naukowych) oraz charakterystykę kierunków, prowadzonych w danym mieście prac badawczych. Zabra-

³³ F. Bujak, *Praca naukowa na prowincji*, NP 1923, t. 4, s. 102.

³⁴ T. Banachiewicz, *Astronomia na prowincji*, NP 1923, t. 4, s. 115–125; J. S. Bystron, *Ludoznawstwo na prowincji*, tamże, s. 199–203; A. Chybiński, *Muzykologia na prowincji*, tamże, s. 265–273; J. Czarnocki, *Praca naukowa na prowincji w zakresie geologii*, tamże, s. 147–158; J. Grochmalicki, *Praca naukowa na prowincji w zakresie zoologii*, tamże, s. 176–180; J. Kostrzewski, *Praca naukowa na prowincji w zakresie archeologii przedhistorycznej*, tamże, s. 218–223; K. Nitsch, *Badania językoznawcze na prowincji*, tamże, s. 224–231; S. Pawłowski, *O pracy naukowej na prowincji w zakresie geografii*, tamże, s. 126–139; J. Rutkowski, *O zadaniach pracy naukowej na prowincji w zakresie historii*, tamże, s. 232–236.

³⁵ W. Semkowicz, *Życie naukowe współczesnego Krakowa*, NP 1938, t. 23, s. 25–103; NP 1939, t. 24, s. 43–159; T. Mańkowski, *Życie naukowe współczesnego Lwowa*, NP 1934, t. 19, s. 134–176; Z. Lisowski, *Życie naukowe współczesnego Poznania*, NP 1936, t. 21, s. 135–201; J. Augustyniak, *Życie naukowe Łodzi*, NP 1933, t. 17, s. 173–186.

kło jednak na tej mapie Warszawy i Wilna, a z mniejszych ośrodków Lublina.

Istotnym elementem prawidłowej organizacji pracy naukowej w Polsce, przywoływanym w pracach wielu autorów była polityka rozwoju kadry naukowej oraz ocena jej aktualnego stanu ilościowego. Ukazały się jednak zaledwie cztery artykuły poświęcone wyłącznie pracownikom naukowym. Charakterystykę statystyczną „sił naukowych profesorskich” zamieścił w swojej pracy Czesław Łapiński, podkreślając, iż wszelkie ustalenia w niej zawarte mogą stanowić „punkt wyjścia do wniosków w zakresie planowego przygotowania młodych sił naukowych na stanowiska profesorskie, sprawy niezmiernie ważnej dla całokształtu naszego życia naukowego”³⁶.

Inne wypowiedzi przynosiły propozycje zmian dotychczasowego systemu pomocy materialnej dla młodych pracowników nauki oraz uzdolnionej młodzieży studiującej, głównie poprzez tworzenie specjalnych funduszy pozwalających na pełne poświęcenie się pracy naukowej bez konieczności szukania dodatkowych źródeł utrzymania oraz fundowanie dla studentów wyższych stypendiów naukowych i nagród za prace naukowe, co z kolei miało zachęcić młodzież do podjęcia pracy badawczej³⁷.

Bezpośrednio z tematem rozwoju kadry naukowej, głównie młodej, wiązała się sprawa finansowania nauki polskiej. Warto podkreślić, iż artykuły podejmujące ten problem pojawiły się tylko w trzech pierwszych tomach, w następnych natomiast uczeni nie podjęli już otwartej dyskusji w tym zakresie. Propozycje w nich zawarte dotyczyły dwóch źródeł finansowania, państwa i Kasy im. Mianowskiego. Jan Czekanowski, wyrażając opinię uczestników I Zjazdu Naukowego zwracał się z apelem do władz państwowych o przyznanie instytucjom naukowym stałych dotacji na pracę badawczą, utworzenie w Ministerstwie WRiOP specjalnego funduszu stypendialnego na kształcenie młodej kadry naukowej³⁸.

Z kolei Kasa mogłaby udzielać pomocy w formie zasiłków przyznawanych młodym badaczom, motywując ich do dalszej pracy naukowej, subwencji kierowanych do istniejących instytutów naukowych oraz

³⁶ Cz. Łapiński, *Katedry i siły naukowe profesorskie w państwowych uczelniach akademickich w Polsce*, NP 1931, t. 14, s. 27–50.

³⁷ W. Porzeziński, J. Ujejski, T. Kotarbiński, *W sprawie przygotowania przyszłych pracowników naukowych*, NP 1929, t. 10, s. 596–603.

³⁸ J. Czekanowski, *Byt materialny nauki*, NP 1920, t. 3, s. 137–141.

nagród przyznawanych młodym adeptom nauki za uzyskane wyniki. Zgromadzone fundusze należało ponadto przekazywać na finansowanie druku najwartościowszych i najbardziej potrzebnych prac naukowych, a także przyznawanie stypendiów na roczne wyjazdy zagraniczne dla profesorów szkół średnich, zwłaszcza prowincjonalnych³⁹. Dodajmy, wiele z tych postulatów zostało uwzględnionych, szczególnie w działalności Kasy im. Mianowskiego.

Niewątpliwie do najważniejszych artykułów zamieszczonych w „Nauce Polskiej” należały prace Floriana Znanieckiego oraz Marii i Stanisława Ossowskich, w których sformułowane zostały teoretyczne podstawy naukoznawstwa. Florian Znaniecki, uzasadniając konieczność wyodrębnienia się empirycznej teorii wiedzy jako samodzielnej nauki o własnych zadaniach i metodzie, dowodził równocześnie, iż owo uniezależnienie wypływa zarówno z teoretycznych, jak i praktycznych przesłanek⁴⁰. Zdaniem socjologa: „... teoria wiedzy powinna stać się podstawą wszelkich praktycznych usiłowań pobudzenia, rozszerzenia, organizacji i udoskonalenia pracy naukowej”⁴¹.

Ossowscy wyróżnili dwa sposoby podejścia do badań nad nauką, wpływające z dwóch odmiennych zainteresowań badawczych: epistemologiczne (zainteresowanie nauką jako drogą do poznania świata) i antropologiczne (zainteresowanie nauką jako dziedziną ludzkiej kultury). Stworzona przez socjologów teoretyczna i programowa koncepcja naukoznawstwa wyróżniała w jego strukturze pięć działów nazwanych rubrykami: filozofię nauki, psychologię nauki, socjologię nauki, organizację nauki i historię nauki. Opublikowanie artykułu M. i S. Ossowskich uznaje się za datę przełomową w dziejach polskiego naukoznawstwa⁴².

Zgodnie więc z zaproponowaną przez socjologów strukturą nauki o nauce, która w swych podstawowych założeniach funkcjonuje w polskim naukoznawstwie do dnia dzisiejszego, przyjęto podział zamieszczonych w „Nauce Polskiej” tekstów dotyczących teoretycznych rozważań nauki o nauce. Wśród nich najliczniejszą grupę stanowiły artykuły

³⁹ W. Natanson, [brak tytułu], NP 1918, t. 1, s. 43–46; T. Godlewski, *Kilka uwag w sprawie projektów użycia funduszy na popieranie rozwoju nauki polskiej*, NP 1919, t. 2, s. 23–29.

⁴⁰ F. Znaniecki, *Przedmiot i zadania nauki o wiedzy*, NP 1924, t. 5, s. 1–78.

⁴¹ Tamże, s. 9.

⁴² M. Ossowska, S. Ossowski, *Nauka o nauce*, NP 1935, t. 20, s. 1–12.

poświęcone historii nauki (25), w tym 17 związanych z historią nauki polskiej i 8 poświęconych jej dziejom powszechnym.

Problematykę polską reprezentował głównie cykl artykułów „Z dziejów organizacji nauki polskiej”⁴³ oraz prace przedstawiające historię ruchu naukowego na polskich ziemiach wschodnich⁴⁴. Ujęciem przeglądownym charakteryzowała się obszerna rozprawa Kazimierza Dobrowolskiego *Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia*⁴⁵ oraz praca Franciszka Bujaka *Rozwój nauki polskiej w latach 1800–1880 w krótkim zarysie*⁴⁶.

Dobór prac do dziejów nauki powszechnej cechuje pewna przypadkowość tematyczna. Znalazły się w tej grupie zarówno artykuły omawiające problem z szerszej perspektywy historycznej, jak np. *Nauka i uczone a społeczeństwo na tle historycznym* Mariana Heitzmana⁴⁷ lub *Utylitaryzm a czysta nauka* w opracowaniu Stanisława Zaremba⁴⁸, jak też skupiające się na węższym zagadnieniu, by tytułem przykładu przywołać rozprawę Tadeusza Kotarbińskiego *Bacon o przyszłości nauki*⁴⁹ oraz *Nauka i państwo w utopii Campanelli* autorstwa Bohdana Kieszczkowskiego⁵⁰.

⁴³ L. Birkenmajer, *Urywki z dziejów organizacji nauki polskiej i ofiarności na jej rzecz w Polsce*, NP 1923, t. 4, s. 338–353; W. Smoleński, *Warunki pracy naukowej w b. Królestwie Polskim w okresie odwetu rosyjskiego za powstanie styczniowe*, tamże, s. 354–360; L. Birkenmajer, *Urywki z dziejów organizacji nauki polskiej i ofiarności na jej rzecz w Polsce*, cz. 2, NP 1924, t. 5, s. 205–225; A. Fischer, *Ofiarność Lwowa na cele naukowe*, tamże, s. 226–240; S. Kościałkowski, *Z dziejów ofiarności na rzecz nauki na Litwie*, tamże, s. 241–296; A. Wojtkowski, *Z dziejów popierania nauki i nauczania w Wielkopolsce, na Śląsku i Pomorzu*, NP 1927, t. 6, s. 142–195; K. Król, *Z dziejów ofiarności na cele naukowe na obszarze Królestwa Kongresowego od roku 1800 do dni naszych*, tamże, s. 196–275.

⁴⁴ J. Dobrzański, *Z dziejów ofiarności na cele oświaty na Wołyniu, Podolu i Ukrainie w latach 1795–1832*, NP 1931, t. 14, s. 122–143; tenże, *Z dziejów ruchu naukowego na Wołyniu w XIX wieku*, NP 1934, t. 19, s. 104–125; A. Knot, *Z dziejów ofiarności Podola, Wołynia i Ukrainy na cele oświaty w dobie Polski Niepodległej*, NP 1932, t. 16, s. 25–39.

⁴⁵ K. Dobrowolski, *Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia*, NP 1933, t. 17, s. 17–121.

⁴⁶ F. Bujak, *Rozwój nauki polskiej w latach 1800–1880*, NP 1932, t. 15, s. 203–235.

⁴⁷ M. Heitzman, *Nauka i uczone a społeczeństwo na tle historycznym*, NP 1931, t. 14, s. 1–19.

⁴⁸ S. Zaremba, *Utylitaryzm a czysta nauka*, NP 1931, t. 14, s. 21–30.

⁴⁹ T. Kotarbiński, *Bacon o przyszłości nauki*, NP 1933, t. 17, s. 1–18.

⁵⁰ B. Kieszczkowski, *Nauka i państwo w utopii Campanelli*, NP 1935, t. 20, s. 13–27.

W obrębie psychologii nauki, drugiej co do wielkości grupie tematycznej (16), zainteresowania autorów skupiły się zwłaszcza na zagadnieniach psychologii twórczości naukowej. Publikacje te głównie lokalizowane w ramach dwóch cykli „W sprawie genezy i rozwoju twórczości naukowej” oraz „Materiały do psychologii twórczości naukowej” zawierały interesujący materiał badawczy w postaci szkiców autobiograficznych⁵¹, nierzadko anonimowych lub sygnowanych inicjałami. Dopelnienie stanowiły dwa portrety psychologiczne wybitnych uczonych — Emila Godlewskiego (seniora)⁵² i Mariana Raciborskiego⁵³.

Próbę zdefiniowania pojęcia „twórczość naukowa”, określenia jej stopni, a także wyróżnienia typów uczonych podjął Stefan Błachowski⁵⁴, podobnie jak Tadeusz Kotarbiński, który wyjaśnił psychologiczne rozumienia pojęcia „badacz”⁵⁵. Na temat roli wyobraźni jako cechy wspólnej twórczości naukowej i artystycznej, ze wskazaniem różnych jej gatunków w zakresie odrębnych postaci tworzenia, wypowiedział się Zygmunt Zaleski⁵⁶.

Problematyka artykułów poświęconych socjologii nauki obejmowała przede wszystkim zagadnienia stosunku między nauką a innymi wytworami kultury — sztuką i religią⁵⁷. Wiele interesującego materiału dostarczyły również prace poświęcone wpływom form życia społecznego na naukę, jak np. artykuł Pawła Rybickiego⁵⁸ oraz rozprawa Stanisława Ossowskiego charakteryzująca postawy społeczne uczonych wobec nauki⁵⁹.

⁵¹ Na przykład: C. B., *Szkic autobiograficzny i uwagi o twórczości naukowej*, NP 1927, t. 6, s. 49–76; F. B., *Drogi mojego rozwoju umysłowego*, tamże, s. 77–135; A. B. D., *Biografia myśli twórczej*, tamże, s. 136–140; J. Z., *Wspomnienia o drogach do pracy naukowej*, NP 1928, t. 9, s. 246–259.

⁵² M. Korczewski, *Emil Godlewski (senior) jako człowiek i badacz*, NP 1936, t. 21, s. 99–111.

⁵³ W. Szafer, *Twórczość naukowa Mariana Raciborskiego, jej źródła i drogi rozwoju*, NP 1935, t. 20, s. 27–48.

⁵⁴ S. Błachowski, *Zagadnienia twórczości naukowej*, NP 1928, t. 9, s. 1–67.

⁵⁵ T. Kotarbiński, *O zdolnościach cechujących badacza*, NP 1929, t. 11, s. 1–10.

⁵⁶ Z. L. Zaleski, *Rola wyobraźni w twórczości naukowej*, NP 1927, t. 6, s. 1–23.

⁵⁷ W. Witwicki, *O stosunku nauki do sztuki*, NP 1920, t. 3, s. 53–60; J. Rozwadowski, *Nauka, religia i sztuka*, NP 1923, t. 4, s. 1–7; Cz. Biało-brzeski, *Religia i nauka*, NP 1930, t. 13, s. 1–18.

⁵⁸ P. Rybicki, *Nauka a formy życia społecznego. Kilka zagadnień z pogranicza socjologii i teorii nauki*, NP 1929, t. 11, s. 24–63.

⁵⁹ S. Ossowski, *Nauki humanistyczne a ideologia społeczna*, NP 1937, t. 22, s. 1–23.

Probleмами wpływu organizacji i poziomu oświaty szkolnej na rozwój nauki zajęli się Antoni D. Dobrowolski⁶⁰ i Bogdan Suchodolski⁶¹ a procesami kształcenia i wychowania uczonych — Zygmunt Mysłakowski⁶².

Mało popularnym tematem stała się natomiast filozofia nauki (5). Trudność jednoznacznego wyodrębnienia tekstów z tego zakresu, z powodu ich wielotematyczności, utrudniała prawidłową klasyfikację. Ujmując tę kwestię najogólniej były to artykuły dotyczące metodologii nauk⁶³, wzajemnej relacji między poszczególnymi dyscyplinami naukowymi⁶⁴ lub też poświęcone ogólnym prawom rozwoju przyrodoznawstwa⁶⁵.

Zagadnienia o charakterze praktyczno-organizacyjnym stanowiły również niewielką liczbę publikowanych prac (4). Należy podkreślić, iż rozważania te nie miały czysto teoretycznego charakteru, lecz pozostawały w ścisłym związku z sytuacją nauki polskiej. Władysław Semkowicz uzasadniając konieczność podjęcia na ten temat dyskusji twierdził, iż: „... sprawa organizacji pracy naukowej należy bezsprzecznie do zagadnień najważniejszych i bodaj najtrudniejszych. Jedną z najważniejszych jest ta kwestia dlatego, że [...] w pracy naukowej, rozkładającej się na szereg ognisk naukowych i szereg jednostek pracowniczych, wydajność jej pozostaje w prostym stosunku do stopnia doskonałości i sprawności organizacji”⁶⁶.

Niebezpieczeństwo tkwiące w przeroście form organizacyjnych, skutkiem postępu nauki, dostrzegł Jan Rutkowski, który swoje rozważania zakończył konkluzją: „Rzeczą najważniejszą i najbardziej ogólną jest niewątpliwie to, aby wszyscy biorący czynny udział w organizowaniu życia naukowego zdawali sobie sprawę z tego, że rozwój wszelkiej organizacji naukowej i jej postępek nie zawsze przyczynia się do postępu

⁶⁰ A. D. Dobrowolski, *Nauka a oświata*, NP 1920, t. 3, s. 33–42.

⁶¹ B. Suchodolski, *Badanie a nauczanie*, NP 1936, t. 21, s. 1–41.

⁶² Z. Mysłakowski, *Wychowanie pracownika naukowego*, NP 1927, t. 6, s. 24–48.

⁶³ K. Krzeczkowski, *O stanowisko nauk praktycznych*, NP 1936, t. 21, s. 45–74; P. Rybicki, *Nauka a element irracjonalny*, NP 1939, t. 24, s. 1–24.

⁶⁴ B. Kieszkowski, *Nauka a filozofia*, NP 1938, t. 23, s. 1–25; A. Krokiewicz, *Uwagi o naukach humanistycznych i ich głównym zadaniu w kulturze współczesnej*, tamże, s. 109–129.

⁶⁵ Cz. Białobrzęski, *Nowe drogi współczesnego przyrodoznawstwa*, NP 1932, t. 16, s. 1–15.

⁶⁶ W. Semkowicz, *Organizacja pracy naukowej*, NP 1920, t. 3, s. 109–120.

samej nauki; a w organizowaniu nauki musi przecież chodzić właśnie o naukę, niż o samą jej organizację”⁶⁷.

Kolejną grupę tematyczną tworzyły artykuły poświęcone organizacji nauki za granicą (29). W tonach 5, 6 i 11 ujęte były w cykl „Z życia nauki za granicą”, w pozostałych drukowano je autonomicznie. W publikowanych pracach autorzy uwzględnili informacje przede wszystkim dotyczące udziału państwa w popieraniu nauki, finansowania nauki, jej form instytucjonalnych, a także ofiarności społeczeństwa na cele naukowe. Teksty te stanowiły bardzo interesujący materiał o charakterze porównawczym. Znalazły się tutaj artykuły przynoszące charakterystykę organizacji nauki w Anglii⁶⁸, Belgii⁶⁹, Bułgarii⁷⁰, Chinach⁷¹, Czechosłowacji⁷², Danii⁷³, Francji⁷⁴, Grecji⁷⁵, Hiszpanii⁷⁶, Jugosławii⁷⁷, w Republice Litewskiej⁷⁸, Niemczech⁷⁹, Norwegii⁸⁰, w Stanach Zjednoczonych⁸¹, Szwajcarii⁸², we Włoszech⁸³ i innych krajach.

⁶⁷ J. Rutkowski, *Organizacja nauki a postęp nauki*, NP 1931, t. 14, s. 111–121.

⁶⁸ J. Wojciechowski, *Anglia: współpraca państwa i przemysłu na polu badań naukowych*, NP 1924, t. 5, s. 385–392; A. Tretiak, *Nauka w Anglii*, NP 1927, t. 6, s. 276–312.

⁶⁹ M. Kridl, *Kilka uwag o organizacji nauki w Belgii*, NP 1929, t. 11, s. 174–197.

⁷⁰ Ch. Wakarelski, *Organizacja twórczości naukowej w Bułgarii*, NP 1929, t. 11, s. 267–287.

⁷¹ W. Jabłoński, *Kilka uwag o organizacji nauki w Chinach*, NP 1933, t. 17, s. 156–172.

⁷² K. Górski, *Organizacja nauki w Czechosłowacji*, NP 1924, t. 5, s. 350–373; H. Batowski, *Z dziedziny organizacji nauki w Czechosłowacji*, NP 1931, t. 14, s. 186–195.

⁷³ J. Stemann, *Organizacja nauki w Danii*, NP 1924, t. 5, s. 334–349.

⁷⁴ A. Martel, *Warunki materialne nauki we Francji*, NP 1924, t. 5, s. 297–306.

⁷⁵ M. Malecki, *Stan obecny nauki w Grecji*, NP 1934, t. 19, s. 173–185.

⁷⁶ E. Frankowski, *Organizacja nauki w Hiszpanii*, NP 1934, t. 14, s. 213–261.

⁷⁷ H. Batowski, *Obecny stan nauki w Jugosławii*, NP 1931, t. 14, s. 196–212.

⁷⁸ M. Brenstein, *Nauka w Republice Litewskiej*, NP 1934, t. 19, s. 225–300.

⁷⁹ B. Suchodolski, *Opieka nad nauką w Niemczech*, NP 1929, t. 11, s. 204–258; M. Bogucki, *Instytuty badawcze w Niemczech z zakresu przyrody i medycyny*, NP 1931, t. 14, s. 162–178.

⁸⁰ I. Lunde, *Kilka uwag o organizacji nauki w Norwegii*, NP 1930, t. 13, s. 107–126.

⁸¹ A. Coleman, *Nowe kierunki w nauczaniu w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej*, NP 1931, t. 14, s. 145–162; F. Kruszewska, *Działalność Fundacji Rockefellerowskich na polu popierania nauki*, NP 1935, t. 20, s. 168–191.

⁸² B. Suchodolski, *Z dziedziny organizacji popierania nauki w Szwajcarii*, NP 1929, t. 11, s. 258–261; D. Secrétan, *O organizacji nauki w Szwajcarii i jej środkach materialnych*, NP 1930, t. 13, s. 126–159.

⁸³ R. Pollak, *Organizacja nauki we Włoszech*, NP 1924, t. 5, s. 307–333; tenże, *Nowe usiłowania na polu popierania nauki we Włoszech*, NP 1929, t. 11, s. 261–270;

Ostatnim z wyodrębnionych tematów są polskie międzynarodowe kontakty naukowe i podjęta przez uczonych próba ich oceny, formułowana zarówno w formie postulatów, jak i konkretnych inicjatyw. Opinie w tej ważnej dla nauki polskiej sprawie wyrazili w referatach zjazdowych Władysław Konopczyński⁸⁴ i Michał Siedlecki⁸⁵. Zdania uczonych pokrywały się, bowiem obaj istotę międzynarodowej współpracy naukowej dostrzegali w różnicowaniu zadań i form działania w zależności od typu instytucji naukowych (instytuty naukowo-badawcze, towarzystwa naukowe, szkoły wyższe).

Do konkretnych przedsięwzięć odwołał się w swojej wypowiedzi autor pracy *Stosunki naukowe Polski z zagranicą*, który wskazał na udział krajowych instytucji naukowych i uczonych w międzynarodowych związkach naukowych (Międzynarodowa Rada Badań Naukowych, Międzynarodowy Związek Akademii), w instytucjach, wydawnictwach i komisjach o charakterze międzynarodowym (Instytut Studiów Słowiańskich w Paryżu, Biuro Mapy Świata, Bałtycka Komisja Geodezyjna, Stała Rada Międzynarodowa do Badań Morza) oraz w międzynarodowych zjazdach i kongresach naukowych⁸⁶.

Omówił ponadto kontakty naukowe Polski z poszczególnymi krajami: Francją, Włochami, Anglią, Belgią, Czechosłowacją, Stanami Zjednoczonymi, a także Szwajcarią. Przywołany artykuł wyczerpał zestaw prac poświęconych temu zagadnieniu, w kolejnych bowiem tomach nie podjęto go ponownie. Pozostałe prace rejestrowały polonica w zagranicznych bibliotekach i archiwach⁸⁷, jeden natomiast poświęcony został nauce polskiej w Stanach Zjednoczonych, konkretnie dorobkowi tworzących ją uczonych⁸⁸.

B. Kieszkowski, *Nauka a dążenia państwowe we Włoszech*, NP 1934, t. 19, s. 185–198.

⁸⁴ W. Konopczyński, *Nauka polska na terenie międzynarodowym*, NP 1920, t. 3, s. 197–203.

⁸⁵ M. Siedlecki, *Nauka polska na terenie międzynarodowym*, NP 1920, t. 3, s. 188–197.

⁸⁶ D. H., *Stosunki naukowe Polski z zagranicą*, NP 1924, t. 5, s. 393–407.

⁸⁷ S. Kot, *Polonica w archiwach i bibliotekach holenderskich*, NP 1927, t. 6, s. 329–331; J. Dąbrowski, K. Piotrowicz, *Polonica zagranicą, kraje naddunajskie*, NP 1930, t. 13, s. 55–107; K. Piotrowicz, *Polonica w Niemczech*, NP 1934, t. 18, s. 1–227; S. Bednarski, *Polonica w archiwach jezuickich*, NP 1935, t. 20, s. 141–167; S. Kot, *Anglo-polonica, angielskie źródła rękopiśmienne do dziejów stosunków kulturalnych Polski z Anglią*, NP 1935, t. 20, s. 49–140.

⁸⁸ M. Haman, *Nauka polska w Stanach Zjednoczonych A. P.*, NP 1936, t. 21, s. 203–234.

Przedstawiona powyżej, z konieczności bardzo ogólna charakterystyka formalna i treściowa, dowiodła, iż „Nauka Polska” stanowi interesujące źródło do badań zarówno dla współczesnego naukowca, jak i prasoznawcy. Dzieje tego czasopisma, którego projekty powstania zogniskowały się we wspólnych działaniach grupy uczonych skupionych wokół Kasy im. Mianowskiego, kierowanej przez Stanisława Michalskiego są świadectwem krystalizowania się podstaw naukowstwa w Polsce. Konieczność określenia stanu, potrzeb i stopnia rozwoju nauki polskiej po odzyskaniu niepodległości wpłynęła decydująco na powołanie pisma, jego przeznaczenie i zawartość, co stworzyło również podstawy do ogólniejszej refleksji na temat istoty i zadań nowej dyscypliny, jaką była nauka o nauce.

Rocznik ten, redagowany przez cały okres ukazywania przez Stanisława Michalskiego, stanowi ponadto kronikę życia naukowego w Polsce, głównie w zakresie rozwoju jego form instytucjonalnych.